

І. В. Гетьман
Дніпропетровськ

**ВІДЗЕРКАЛЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ СУСПІЛЬСТВА
В СУЧАСНІЙ ЖІНОЧІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ
(на матеріалі романів Люко Дашвар та Анні Ерно)**

Незважаючи на різницю світоглядних позицій, українські та французькі письменниці другої половини ХХ – початку ХХІ ст. піднімають важливі філософські проблеми глобального характеру. Сама епоха вимагає від передового мистецтва сміливих і кардинальних рішень, пошуку нових героїв і новаторських літературних форм. Романи, створені жінками, написані по-різному, піднімають різні теми, представляють різні сюжети. Не можна у всіх випадках говорити про мелкості і вузькості тем, примітивності фабули, про манірності, сентиментальності творів тільки тому, що вони створені жінками. В типово жіночій прозі домінують сім'я, будинок, розділена або нерозділена любов. У центрі розповіді перебуває жінка. Цікаво й те, що жінки набагато ретельніше підходять до своєї мови, прагнучи зробити його більш грамотним, багатим, стильним, індивідуально забарвленим особливою експресією. Однією з яскравих представниць французької жіночої літератури другої половини ХХ століття є Анні Ерно. Автор акцентує увагу на соціальних негараздах, на незадоволенні посередньої життям, на сімейному насильстві, вона показує розвінчані ілюзії, незламні зусилля щодо відновлення життя. Вона показує суспільство таким, як воно є, – часто поганим. Герої творів української письменниці Люко Дашвар характеризуються широтою життєвого і психологічного досвіду, опису їх характерів підкреслюються ремінісценціями до історії та культури нашого народу. Акценти робляться на візуалізації картин, яка здійснюється за допомогою підвищеної динамічної викладу подій і ефекту недомовленості, що стимулює читача до творчого «співпраці».

Ключові слова: культурні цінності, ціннісні орієнтації, «жіночий» стиль, екзистенціалізм, комбінаторика.

Невзирая на разницу мировоззренческих позиций, украинские и французские писательницы второй половины ХХ – начала ХХІ в. поднимают важные философские проблемы глобального характера. Сама эпоха требует от передового искусства смелых и кардинальных решений, поиска новых героев и новаторских литературных форм. Романы, созданные женщинами, написаны по-разному, поднимают разные темы, представляют разные сюжеты. Нельзя во всех случаях говорить о мелкости и узости тем, примитивности фабулы, о манерности, сентиментальности произведений только потому, что они созданы женщинами. В типично женской прозе доминируют семья, дом, разделенная или неразделенная любовь. В центре рассказа находится женщина. Интересно и то, что женщины намного тщательнее подходят к своему языку, стремясь сделать его более грамотным, богатым, стильным, индивидуально окрашенным особенной экспрессией. Одной из ярких представительниц французской женской литературы второй половины ХХ века является Анни Эрно. Автор акцентирует внимание на социальных неурядицах, на неудовлетворении посредственной жизнью, на семейном насилии, она показывает развенчанные иллюзии, несокрушимые усилия относительно возобновления жизни. Она показывает общество таким как оно есть: часто плохим. Герои произведений украинской писательницы Люко Дашвар

характеризуються широтою життєвого і психологічного досвіду, описання їх характерів підкріплюються ремінісценціями к історії і культурі нашого народу. Акценти робляться на візуалізації картин, котра здійснюється з допомогою підвищеної динамічної викладки подій і ефекту недосказанності, що стимулює читача к творчому «сотрудничеству».

Ключевые слова: культурні цінності, ціннісні орієнтації, «жіночий» стиль, екзистенціалізм, комбінаторика.

Ukrainian and French authoresses of the second half of the 20th century and the beginning of the 21st century, despite the difference in worldviews, raise the important philosophical problems having global character. Courageous and crucial decisions, search for new heroes and innovative literary forms are required by the epoch itself. Novels, created by women, are written in a different way, they bring up different subjects and present different plots. It would not be correct to say about the shallowness and narrowness of subjects, primitiveness of fabula, about mannerism and sentimentality of works only because they were created by women. In typically women's prose family (even if it is a broken one), home, happy and unrequited love is always dominating. There is a Woman in the center of the story. It is also remarkable that women have more accurate approach to their language style, trying to make it more literary, rich, stylistic and individually marked with specific expression. As for the second half of 20th century, one of the most outstanding representatives of French women's literature is Annie Ernaux. The novelist focuses on social disorders, dissatisfaction with mediocre life, domestic violence; she demonstrates discredited illusions and indestructible efforts for the resumption of life. She discloses a society for what it is: and often bad one. The heroes of Ukrainian author Lyuko Dashvar's works are characterized by the breadth of life experience and psychological one, their characters description is emphasized by allusions to our nation history and culture. The accents are put on the visualization of pictures, which is carried out by means of highly dynamic narration of events and innuendo effect, both stimulating the reader to creative "collaboration".

Keywords: cultural values, value orientations, "feminine" style, existentialism, combinatorics.

Науковці постійно шукали способи перевірки того, як представлені у свідомості особистості цінності співвідносяться з їх реальною поведінкою. У зв'язку з цим в літературі склалося таке уявлення про співвідношення понять «ціннісні орієнтації» і «спрямованість» або «установка» особистості [5]. Ціннісні орієнтації визначають соціальні установки особистості, є підставами для соціальних установок; іншими словами, соціальні установки відбивають ціннісні орієнтації.

Цінності ніколи не виступають розрізнено, вони завжди утворюють якусь цілісну систему. Система цінностей включає в себе різні групи цінностей, які утворюють внутрішній стрижень культури. Кожне суспільство має свою специфічну структуру цінностей, свої «базові» цінності, які схвалюються і підтримуються більшістю людей даного суспільства. Ядро ціннісної структури становить якийсь ідеал – соціально-політичний і моральний образ бажаного майбутнього. Ціннісні орієнтації, які людина розглядає як еталон, так чи інакше узгоджуються з ідеалом, формуючи власну ієрархію життєвих цілей, а також цінностей, коштів або уявлень про норми поведінки. Таким чином, в уявленнях значення цінностей в житті людини завжди залишається актуальною і важливою проблемою. Ключовий акцент робиться на розгляді ролі цінностей для особистості, їх вплив на

діяльність і поведінку як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Автори більшості праць, які аналізують питання функцій цінностей, сходяться на тому, що цінності, перш за все, виступають регулятором людської активності у вигляді норм, ідеалів, критеріїв вибору і оцінок моральних дій.

З метою визначення специфіки віддзеркалення трансформації культурних цінностей в сучасній художній літературі нами було здійснено порівняльний аналіз української і французької жіночої прози ХХ – початку ХХІ століття. Для початку пропонуємо огляд ціннісної системи, яка сформувалася в зазначений період у французьких письменниць.

Новітній період сучасної французької літератури визначено хронологічно з 1945 року та до сьогодні. Початкова точка відліку свідчить про те, що у французькій прозі та драматургії другої половини ХХ століття з особливою різкістю і болючою гостротою відбилися події другої світової війни: з одного боку, поразка французької армії, розгромленої ударами гітлерівського «вермахту», падіння Парижа, німецька окупація, зрадництво і боягузтво колабораціоністів Віші, а з іншого боку героїчний і самовідданий рух Опору. Незважаючи на те, що військова проблематика не могла не торкнутися основ французької літератури, все ж незвичайною популярністю користувався в післявоєнні роки екзистенціалізм, причому, саме його французький варіант, який спробував ідею абсолютної свободи людини пов'язати з ідеєю «ангажованості», залученості в історичний процес, тією самою ідеєю, яка була прямим породженням антифашистського опору [1, с. 24]. Деяка складність у визначенні французького екзистенціалізму, на наш погляд, полягає в тому, що існує кілька основних різновидів в середовищі екзистенціалістів. Окремо стоїть феміністська течія французького екзистенціалізму, що теж набула особового розвитку саме в другій половині ХХ століття. Важливою характеристикою даної течії можна назвати специфічний «жіночий» стиль, який विकарбовувався французькими письменницями. «Жіноче письмо» і «жіночий стиль» – доволі специфічні поняття, вважає О.В. Пермякова, відома своїми глибокими дослідженнями в галузі теорії та історії її літератури: по-перше, вони ведуть до дуалізму літератури, розділяючи її за статевою ознакою автора, а, по-друге, характеризуючи висунуті поняття, підтверджують справедливність своїх положень такими характеристиками жіночого стилю, як «суб'єктивність, непослідовність, роздробленість, захоплення відступами», що автоматично залишає «раціональність, логічність, послідовність, об'єктивність за чоловічим стилем» [6, с. 197].

Серед французьких письменниць знаходимо дипломованих математиків (Маргарит Дюрас), філософів (Сільві Жермен, Мюріель Барберри, Віолетта Ледюк), юристів (Франсуаза Шандернагор), істориків (Жульєтта Бенцони), журналістів (Катрін Панколь, Анрієтта Бішонон, Франсуаза Жиру), літературознавців (Поль Констан), філологів (Анні Ерно, Ірен Френ, Марі Дарьєсек). Багато письменниць були удостоєні відомих літературних премій. Сільві Жермен отримала премію «Феміна» за роман

«Jours de colère», Маргеріт Юрсенар – за роман «L'Oeuvre au noir», Франсуаза Малле-Жоріс стала лауреатом премії «Феміна» за роман «L'Empire Celeste», Маргарит Дюрас була удостоєна Гонкурівської премії за роман «L'Amant», премії «Ренодо» удостоєні Анні Ерно за роман «Place», Ірен Неміровскі – за роман «Suite française» [6].

«Жіночий (фемінінний) стиль» – терміни, широко використовувані французькими і, менше, німецько- і англійськими фахівцями в галузі гендерної літературної критики і лінгвопоетики [7]. На якомусь рівні звичайно відбувається поділ «жіночої» і «чоловічої» прози. Якщо ж планка художності піднімається вище, то ясно видно: існує тільки «єдина, справжня література» [2, с. 10]. Отже, виділити ознаку, єдину для всієї жіночої літератури (прози), тобто літератури, написаної жінками, буде неправомірно. Як і у випадку літератури, написаної чоловіками – в кожній категорії є «справжні» письменники і є графомани. Отже, стать автора важливий, але недостатній атрибут феномену жіночої літератури. Можна припустити, що визначальним критерієм «жіночої» літератури є точка зору, що відображає досвід автора.

Однією з яскравих представниць французької жіночої літератури другої половини ХХ сторіччя є Анні Ерно. Твори її багато читають, розповсюджують, коментують в газетах, вивчають у ліцеях. У своїй творчості авторка акцентує увагу на соціальних негараздах, на незадоволенні посереднім життям, на родинному насиллі, вона показує післявоєнну Францію, ту мораль, що дісталася у спадок, а також розвінчані ілюзії, незламні зусилля щодо відновлення життя. Її книги розповідають про пристрасть, різко, без натяку на романтизм. Вона показує суспільство таким як воно є: часто поганим.

Творчість Анні Ерно насичувалась марксизмом, екзистенціалізмом, феноменологією. Натхненна твором Сімони де Бовуар «Друга стаття», Ерно почала писати в епоху царювання Нового Роману. Вибір теми писання для неї є очевидним, в її оповіданнях спостерігається цілковитий розрив з успадкованою впевненістю. Комбінаторика, яку вона створює дозволяє їй уникати будь-якої класифікації. Занурення в минуле чи переживання втраченого справжнього доводить тезу про те, що суб'єкт пізнає себе лише через іншого. Усвідомлення цього факту не тільки дозволяє Анні Ерно створювати в своїх творах тонкі описи внутрішньосімейних взаємодій, але також надихає інших авторів на інші романні форми.

Специфіку даного, «жіночого» стилю також знаходимо в роботах українських письменниць. За словами Н.В. Забабурової, «література висловлює загальнолюдські цінності, але в той же час художник пише зі свого досвіду національного, релігійного, соціального, духовного, тілесного і найважливішою складовою особистості є досвід статі в його біологічному, але ще більшою мірою – в гендерному аспекті. Жіноча література є, оскільки є світ жінки, відмінний від світу чоловіка. Це не феміністський феномен, а відображення досвіду більшої половини населення планети» [4, с. 74]. При абсолютній справедливості тези про гендерну специфіку жіночої літератури,

обговорюючи її особливості, слід мати на увазі історичний фактор, який визначив як пізній час входження жінки-письменниці в літературу, так і подальшу її участь у формуванні певних жанрів. Варто пам'ятати, що жінка знайшла свій голос пізно. Її не відразу прийняли в «лоно літератури». Головна ідея феміністок формулювалася неодноразово: в історії літератури, живописі, скульптурі, архітектурі немає великих жіночих імен тому, що:

1) жінка традиційно була обмежена (чоловіком) рамками сім'ї та суспільства;

2) навіть у рідких випадках «прориву за рамки», її кар'єра поблажливо розглядалася громадською думкою як «аномальне», «дивне» явище;

3) ще сторіччя тому жінка не мала доступу в спеціальні освітні установи [5].

Що ж стосується української літератури, то для прикладу, у романі Люко Дашвар «Молоко з кров'ю», авторка зображує елементи обряду українського весілля середини ХХ століття, але вона відходить від його традиційного опису, і крізь призму модерного письма робиться акцент на тілесності, опис якої заборонявся консервативною традицією української літератури, тобто вона використовує постмодерний прийом звеличення «культу тіла», а також десакралізації образу жінки класичної української літератури [3].

Люко Дашвар – псевдонім відомої журналістки та сценаристки Ірини Чернової. Перший україномовний роман письменниці одразу ж став популярним і приніс їй другу премію на конкурсі романів, кіносценаріїв та п'єс «Коронація слова – 2007». У творі розповідається про будні сучасного українського села з його проблемами та красою, про справжню любов, яку не переборють ні людські наклепи, ані різниця у віці, ані смерть. Увесь зміст роману націлений на обґрунтування ствердження, покладеного у назву твору. «Так, село не люди, а усталені традиції, що передаються із покоління у покоління, скарбниця нації» [8, с. 124]. Герої творів Люко Дашвар характеризуються широтою осягнення життєвого і психологічного досвіду, описи їх характерів підкреслюються ремінісценціями до історії і культури нашого народу, які найчастіше проявляються в авторських відступах та ремарках. Так, у романі «Молоко з кров'ю», поєднано кілька часових пластів, за яких доля героїв описується на тлі подій другої світової війни, часу партизанських протистоянь, післявоєнної комуністичної держави, а потім і незалежної України. Акценти робляться на візуалізації картин, що здійснюється за допомогою підвищеної динамічності викладу подій та ефекту недосказаності, що стимулює читача до творчої «співпраці» [3, с. 122].

Отже, письменниці сучасної України та Франції дивляться на світ не тільки жорстко і прагматично, але і з великою часткою іронії. В результаті всього сказаного мимоволі можна стати свідком того, на скільки широка і різноманітна сучасна українська та французька жіноча проза. Примітно, що в кожній письменниці – свій індивідуальний погляд на природу творчості, неповторний і своєрідний почерк. Однак, незважаючи на різницю

світоглядних позицій, українські та французькі письменниці другої половині ХХ – початку ХХІ сторіччя піднімають важливі філософські проблеми глобального характеру. Сама епоха вимагає від передового мистецтва сміливих і кардинальних рішень, пошуку нових героїв і новаторських літературних форм.

Бібліографічні посилання

1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М.: Эдиториал, 2001. – 241 с.
  2. Басинский П. Позабывшие добро? Заметки на полях «новой женской прозы» // Литературная газета. – 1991. – № 7. – С. 10.
  3. Ємець О. Фольклорні мотиви в українській масовій літературі (на матеріалі роману Люко Дашвар «Молоко з кров'ю») // Література. Фольклор. Проблеми поетики. Збірник наукових праць. – Вип. 37, частина 1. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», К., 2012., – С. 121–126.
  4. Забабурова Н.В. Французский психологический роман: Эпоха просвещения и романтизма / Н.В. Забабурова. – Ростов-на-Дону: Изд-во РГУ, 1992. – 124 с.
  5. Олпорт Г. Становление личности (избранные труды) / Г. Олпорт. – М.: Смысл, 2002. – 462 с.
  6. Пермякова О.В. Понятие гендер на материале французских женских романов / О.В. Пермякова // Вузы России и Болонский процесс. – Екатеринбург, 2005. – С. 118.
  7. Турновцова И.В. Искусство красивого разговора и гендерные аспекты диглоссии // Логический анализ языка. Языки эстетики: концептуальные поля прекрасного и безобразного. – М.: Индрик, 2004. – С. 699-713.
  8. Художня література. Критика. Літературознавство (2008): рекомендаційний бібліогр. покажчик / МКТ України; Держ. заклад «НПБ України»; авт.-уклад. А. Ільченко. – К.: [б. и.], 2009. – 144 с. – С. 13.
- Надійшла до редколегії 30 жовтня 201 р.*